

УДК 303.71:050

Н. А. Гайдук

ФУНКЦІ ТА ХАРАКТЕР ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОТЕЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СИСТЕМІ НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У статті за допомогою бібліометричного аналізу для демонстрації можливостей даного методу, як способу інформаційного забезпечення управління науковою діяльністю, досліджено кількісну та якісну структуру документного потоку наукової періодики з документознавства на матеріалі публікацій у фаховому науковому журналі «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» за період 2017–2019 рр. Авторка досліджує загальну кількісну складову публікацій з документознавства за означений період; мовну структуру документного потоку; аналізує документний потік наукової періодики з документознавства за авторською ознакою.

Ключові слова: бібліометричний аналіз, бібліометрія, документний потік, документознавство, кількісний аналіз.

DOI 10.34079/2226-2830-2020-10-19-31-37

На сьогодні однією з основних тенденцій сучасного розвитку наукових бібліотек є перетворення їх у високотехнологічні інформаційні комплекси. Насамперед це пов'язано зі зростанням доступу бібліотечних установ до різних електронних ресурсів – вітчизняних і зарубіжних баз даних наукової інформації. Використання таких баз даних значно підвищує потенціал інформаційного забезпечення науки, оскільки дає змогу оперативно отримувати необхідні відомості з великих за обсягом і складних за структурою масивів даних, що відображають стрімкий розвиток науки й технологій. Аналіз такого розвитку проводиться на основі ряду показників, серед яких такі бібліометричні індикатори: кількість наукових продуктів (статей, книг, патентів, звітів), кількість посилань на них, імпаکت-фактори журналів тощо [3].

Формування прогностичних моделей інформаційно-бібліотечної галузі, на думку О. В. Никонорової, зумовлене постнекласичним етапом розвитку наукових досліджень, передумовами якого можна назвати інтенсивне застосування наукових знань практично у всіх сферах соціального життя, зміну характеристик наукової діяльності, пов'язаної з революцією в засобах зберігання та отримання інформації, пріоритетність міждисциплінарних та проблемно-орієнтованих форм дослідницької діяльності на основі комплексних наукових програм, в яких беруть участь фахівці з різних галузей знань [7, с. 17].

Зважаючи на великий обсяг інформації, що нині передається та споживається, для її систематизації виявляється необхідним дослідження певних шарів документних потоків у динаміці. Вважається, що для такого дослідження найбільш придатним є метод бібліометричного аналізу, який дозволяє на основі статистичного аналізу кількісних показників документних потоків певної галузі визначити притаманні йому закономірності та здійснити його моделювання. «Актуальною проблемою в умовах швидкого збільшення обсягу й ускладнення структури інформаційних масивів є забезпечення достовірних значень бібліометричних індикаторів за допомогою методологічно коректних і ретельно документованих процедур» [6, с. 271].

Як самостійна дисципліна бібліометрія була сформована в 1960–1970-х роках і

розглянута у цьому аспекті у працях І. Вормелла [2] та А. Варшавського [6]. «Сучасні бібліотечні та інформаційні фахівці, завдяки використанню бібліометричних методів в дослідженні баз даних (БД) і аналітичній роботі, мають більше можливостей створити нові ніші і спеціальності для застосування своїх послуг», підкреслює І. Вормелл [2, с. 24]. Швидке зростання кількості і різноманітності інформації, науково-технічні досягнення дозволяють, на думку А. І. Чорного, перейти від традиційних, бібліотечних форм інформаційного обслуговування до нових форм, в яких зростає частка аналітико-синтетичної переробки інформації, заснованої на все більшому використанні бібліо- і наукометричних методів, а також досягнень в галузі математичної логіки та комп'ютерної лінгвістики [8, с. 18]. Основні аспекти використання баз даних у сучасних бібліометричних дослідженнях вивчає у своїх працях П. Інгерсен [6]. Питання стосовно обмежень застосування баз даних і їхніх недоліків у бібліометричних дослідженнях детально аналізовані у працях Ю. Гарфілда [6]. Наше дослідження спирається на праці щодо бібліометричного аналізу як інструменту моніторингу та підтримки досліджень О. Бережняк [1], А. Медведєвої [6], О. Жабіна [3, 5], Л. Костенко [5].

За визначенням А. Медведєвої, «комплексність охоплення й інтерпретації характеристик літератури, що первісно притаманні бібліометрії як якісно новій формі її аналітико-синтетичної обробки документальних інформаційних потоків, роблять її комунікаційним посередником» [6]. Крім того, організація і проведення бібліометричних досліджень логічно розширюють професійну діяльність університетських бібліотек; підвищують їх статус в науковому співтоваристві; збільшують ступінь залученості в процеси наукового дослідження і університетського управління; зміцнюють вплив і престиж бібліотеки в межах університету. Як наслідок, переосмислюються професійні ролі і завдання інформаційно-бібліотечних фахівців, розвиваються і формуються нові компетенції та, відповідно, з'являються нові послуги, які будуть забезпечені, і в результаті змінюється інформаційно-бібліотечною професією. Отже, з'являється необхідність бібліометричного аналізу певних документних потоків у їхній динаміці, що зумовлює актуальність запропонованого дослідження.

Основним об'єктом вивчення в бібліометричних дослідженнях є різні публікації певних документних потоків, які найчастіше згруповані за різними ознаками, наприклад, за авторами, журналами, тематичними рубриками, країнами тощо.

Е. Карікова, В. Тютюнник [4], М. Костенко, А. Жабін [5; 3] та О. Бережняк [1] застосовували метод бібліометрії для дослідження документних потоків художньої літератури. Але в цих працях недостатньо враховуються всі особливості документних потоків художньої літератури, зокрема у жанровій структурі відсутні «змішані жанри», а також не приділено належної уваги аналізу видань за авторами [1].

Метою статті є дослідження кількісної та якісної структури документного потоку наукової періодики з документознавства за певний визначений період та виявлення особливостей його прогресу чи регресу для демонстрації можливостей даного методу як способу вивчення динамічного розвитку певних документних потоків.

Джерелом проведеного бібліометричного аналізу документного потоку наукової періодики з документознавства є фаховий науковий журнал «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» за 2017–2019 роки. Журнал засновано у 2004 році, висвітлюються актуальні питання бібліотекознавства, документознавства, соціальних комунікацій. Затверджено наказом МОН України від 13.07.2015 р. №747 як фахове видання із соціальних комунікацій. Збірник зареєстровано в міжнародних наукометричних системах. Періодичність: 4 рази на рік. Мова видання: українська, російська, англійська. Засновник: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Для відстеження динамічних змін кількісної та якісної структури певного документного

потоків краще розширити хронологічні межі бібліометричного аналізу, проте аналіз за три роки здатний показати можливості обраного методу для аналізу більш масивних документних потоків за більш широкий проміжок часу.

Першим і найважливішим параметром будь-якого бібліометричного аналізу документного потоку наукової періодики з повинен бути *кількісний аналіз* публікацій за означеними роками задля того, щоб відзначити тенденцію про збільшення, зменшення чи приблизно стали *кількість* певних публікацій з документознавства. На офіційному сайті журналу у вільному доступі містяться наступні архівні випуски журналу: 2017 рік, випуски 1 – 4; 2018 рік, випуски 1 – 4, 2019 рік, випуски 1 – 4. Отже, було проаналізовано дванадцять випусків журналу. Даний журнал не містить окремих розділів, присвячених документознавству, отже кількісний та якісний склад статей з документознавства у кожному з випусків здійснювався на основі власних розумінь та міркувань, виходячи з назви статті та ключових слів (та їх форм) на кшталт «документознавство», «документ», «діловодство», «документне забезпечення», «документний», «документотворення», «документування», «документація», «лист», «службовий лист». Найкраще аналітичні дані, отримані за допомогою бібліометричного аналізу оформлювати у вигляді діаграм або таблиць.

2017 рік, № 1, 2 містять по 4 статті з документознавства, 2017 рік, № 3 містить 1 статтю з документознавства, № 4 містить 3 статті з документознавства, отже 12 статей загалом за 2017 рік, Рисунок 1.

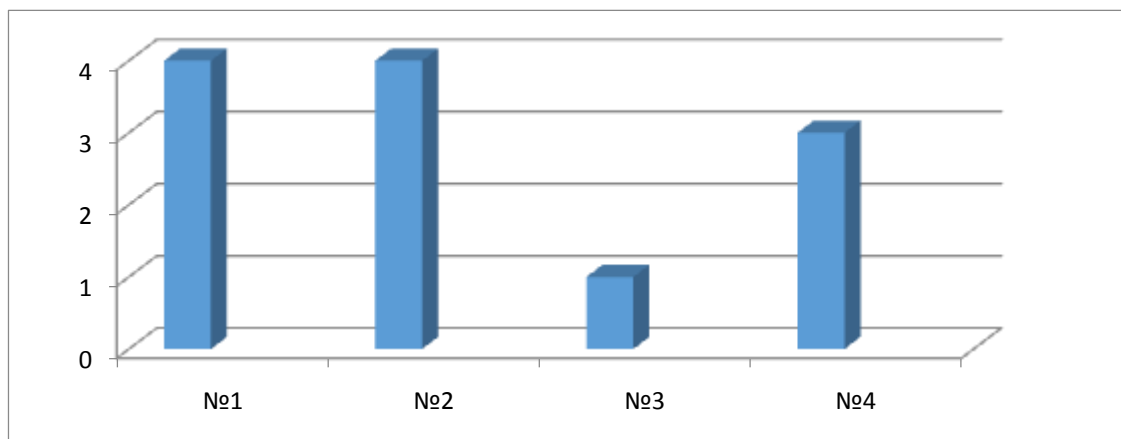

Рисунок 1. Публікації за 2017 рік.

2018 рік, № 1 містить 2 статті з документознавства, 2018 рік, № 2 містить 4 статті з документознавства, 2018 рік, № 3 містить 5 статей з документознавства, 2018 рік, № 4 містить 4 статті з документознавства, отже, загалом 15 статей за 2018 рік, Рисунок 2.

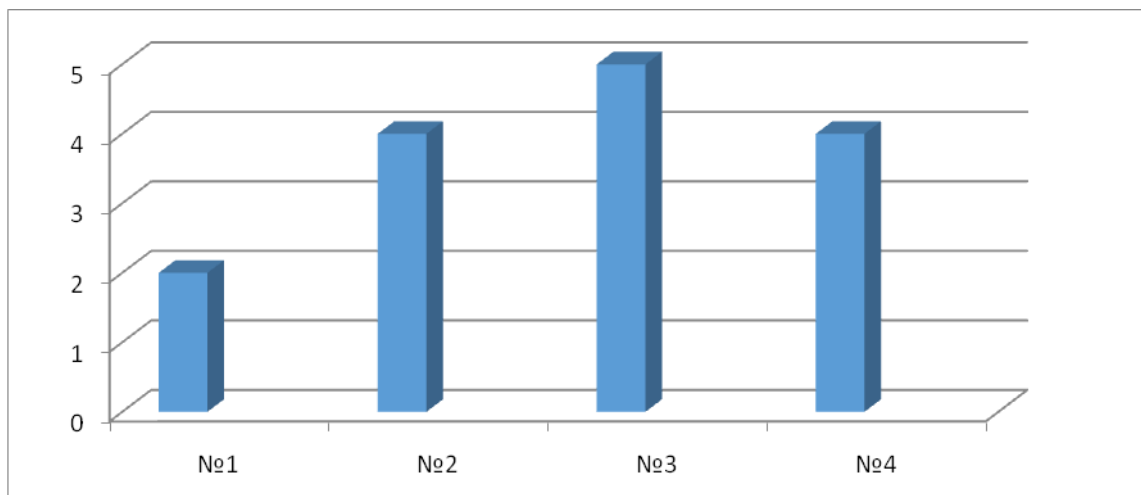

Рисунок 2. Публікації за 2018 рік.

2019 рік, № 1 містить 3 статті з документознавства, 2019 рік, № 2 містить 5 статей з документознавства, 2019 рік, № 3 містить 2 статті з документознавства, 2019 рік, № 4 містить 2 статті з документознавства, отже, 12 статей за 2019 рік, так само, як за 2017 р., Рисунок3.

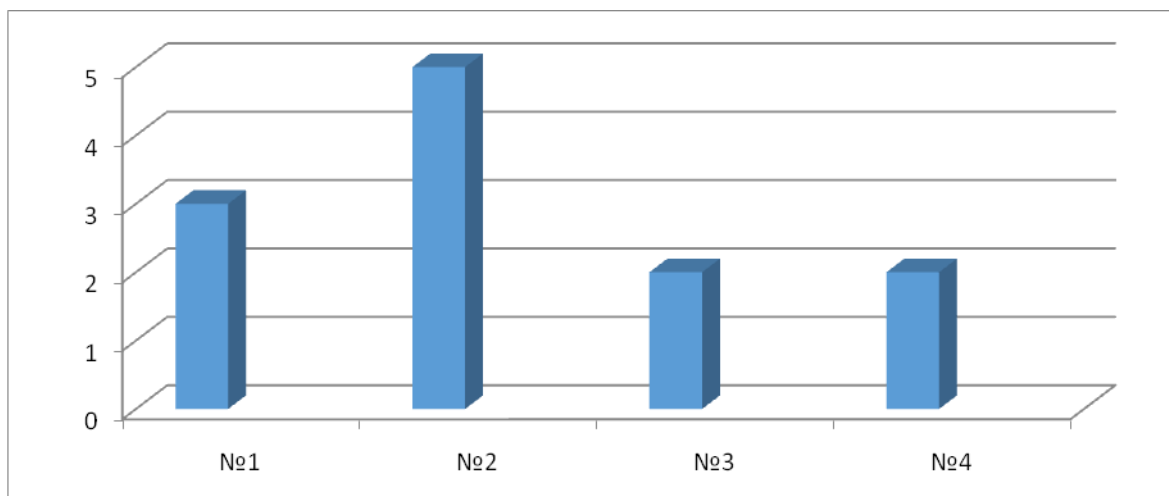

Рисунок 3. Публікації за 2019 рік.

За результатами аналізу можемо зробити такі висновки: найбільша кількість публікацій з документознавства – у 2018 році – 15, 2017 та 2019 року було опубліковано по 12 робіт. За номерами: найбільша кількість – по 5 – у №3 за 2018 рік, та у №2 за 2019 рік. Усього – 39 робіт. Це означає, що маємо за три роки приблизно стали кількість статей з документознавства у даному журналі, що відображено на Рисунку 4.

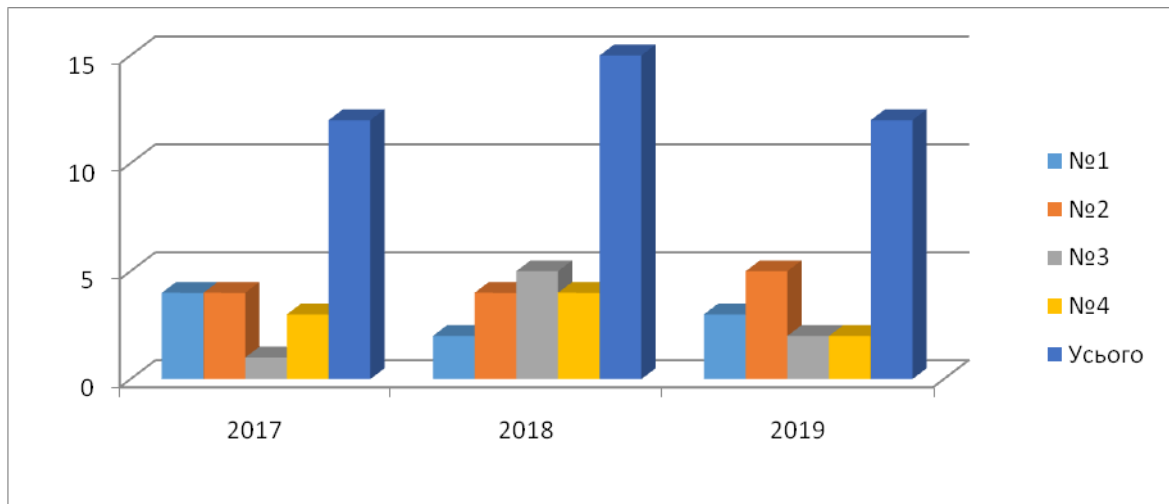

Рисунок 4. Кількісний аналіз статей з документознавства за 2017 – 2019 рр.

Іншим критерієм аналізу публікацій наукової періодики з документознавства може стати, наприклад, *мовна структура* документного потоку. Кількість публікацій, виданих державною мовою, та кількість публікацій іноземними мовами і мовами національних меншин визначають мовну політику держави. Мовна структура документного потоку наукової періодики з документознавства за 2017 – 2019 рр. у журналі «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» становить 100% українськомовних публікацій за 2017 рік, 80% – за 2018 рік, 92% – за 2019 рік. Отже, за репрезентований період у документному потоці наукової періодики з документознавства з великою перевагою превалюють україномовні публікації. Дана тенденція є зрозумілою, адже наукові видання повинні друкуватися державною мовою.

Одним з параметрів нашого бібліометричного аналізу документного потоку наукової періодики з документознавства є аналіз за *авторською ознакою*. Він дозволяє визначити найактивніших та найвідоміших сучасних науковців. У результаті проведеного аналізу було виявлено, що найбільше публікацій з документознавства за 2017 – 2019 роки у журналі «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» мали такі автори, як М. Комова – 6 публікацій, В. Добровольська – 5 публікацій, З. Сverdлик – 3 публікації, Л. Ковальська, Л. Грінберг, О. Тур – по 2 публікації. Інші автори мали по 1 публікації; усього за три роки у журналі «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» за тематикою документознавства опублікувалося близько 30 різних авторів.

Як підсумок проведеного бібліометричного аналізу можна констатувати: кількість статей з документознавства у 2017 – 2019 рр., представлених у фаховому журналі «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» є приблизно сталою, що свідчить про постійний інтерес науковців до даної галузі знань. У документному потоці наукової періодики з документознавства з великою перевагою превалюють україномовні публікації; щодо аналізу документного потоку наукової періодики з документознавства за авторською ознакою, то за три аналізованих роки виявляємо близько 30 авторів, що публікувалися у журналі, шестеро з яких мають більше, ніж одну публікацію. Отже, за допомогою бібліометричного аналізу ми дослідили кількісну та якісну структуру документного потоку наукової періодики з документознавства у фаховому науковому журналі «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» за період 2017 – 2019 рр., та виявили особливості кількісної динаміки публікацій за

означений період, мовну та авторську складові, таким чином продемонструвавши можливість даного методу як способу вивчення динамічного розвитку певних документних потоків як одного з дієвих засобів інформаційного забезпечення управління науковою діяльністю.

Список використаної літератури

1. Бережняк О. В. Бібліометричний аналіз документного потоку художньої літератури [Електронний ресурс] / О. В. Бережняк // "Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору : Міжнародна наукова конференція, м. Київ, 21-23 жовтня 2014 р. – Режим доступу : <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/413> ; Berezniak O. V. Bibliometrychnyi analiz dokumentnoho potoku khudozhnoi literatury [Elektronnyi resurs] / O. V. Berezniak // "Mistse i rol bibliotek u formuvanni natsionalnoho informatsiinoho prostoru : Mizhnarodna naukova konferentsiia, m. Kyiv, 21-23 zhovtnia 2014 r. – Rezhym dostupu : <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/413>
2. Vormell I. Придание новых качеств найденной информации / И. Vormell // Международный форум по информации. – 2000. – Т. 25. – № 4. – С. 23–29. ; Vormell I. Pridanie novykh kachestv naydennoy informatsii / I. Vormell // Mezhdunarodnyy forum po informatsii. – 2000. – Т. 25. – № 4. – С. 23–29.
3. Жабін О. Бібліометрія та альтернативні метрики / О. Жабін // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. - 2016. - Вип. 43. - С. 296-311. ; Zhabin O. Bibliometriia ta alternatyvni metryky / O. Zhabin // Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho. - 2016. - Vyp. 43. - S. 296-311.
4. Карикова Е. В. Методология количественного анализа документно-информационных потоков (Библиометрия произведений лауреатов Нобелевской премии по литературе) / Е. В. Карикова, В. М. Тютюнник // Наукоеведение. – 2000. – № 2. – С. 4 – 6 ; Karikova E. V. Metodologiya kolichestvennogo analiza dokumentno-informatsionnykh potokov (Bibliometriya proizvedeniy laureatov Nobelevskoy premii po literature) / E. V. Karikova, V. M. Tyutyunnik // Naukovedenie. – 2000. – № 2. – С. 4 – 6;
5. Костенко Л. Бібліометрика української науки: інформаційно-аналітична система / Л. Костенко, А. Жабін // Бібліотечний вісник. - 2014. - № 4. - С. 8-12. ; Kostenko L. Bibliometryka ukrainskoi nauky: informatsiino-analitychna systema / L. Kostenko, A. Zhabin // Bibliotekchnyi visnyk. - 2014. - № 4. - S. 8-12.
6. Медведєва А. Бібліометричні системи як інструмент моніторингу та підтримки досліджень / А. Медведєва // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. - 2017. - Вип. 48. - С. 384-395. ; Medvedieva A. Bibliometrychni systemy yak instrument monitorynhu ta pidtrymky doslidzhen / A. Medvedieva // Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho. - 2017. - Vyp. 48. - S. 384-395.
7. Никонорова Е. В. Читатель и библиотека в современном обществе (некоторые аспекты постнеклассического библиотековедения) / Е. В. Никонорова // Библиотековедение. - 2009. - N 5. - С. 15-23. ; Nikonorova Ye. V. Chitatel i biblioteka v sovremennom obshchestve (nekotorye aspekty postneklassicheskogo bibliotekovedeniya) / Ye. V. Nikonorova // Bibliotekovedenie. - 2009. - N 5. - S. 15-23.
8. Черный А. И. ISI Web of Knowledge – современная система информационной поддержки научных исследований / А. И. Черный // Научно-техническая информация. Сер. 1 : Организация и методика информационной работы. – 2009. – № 12. – С. 15–22. ; Chernyy A. I. ISI Web of Knowledge – sovremennaya sistema informatsionnoy podderzhki nauchnykh issledovaniy / A. I. Chernyy // Nauchno-tekhnicheskaya informatsiya. Ser. 1 :

Organizatsiya i metodika informatsionnoy raboty. – 2009. – № 12. – S. 15–22.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2020

N. Gaiduk

**FUNCTIONS AND NATURE OF INFORMATION AND LIBRARY ACTIVITY
IN THE SYSTEM OF SCIENTIFIC COMMUNICATION**

The article observes the quantitative and qualitative structure of the document flow of scientific periodicals in Documentary Science on materials of publications in the professional scientific journal «Library Science. Documentary Science. Information Science» for the period of 2017 – 2019, using the bibliometric analysis to demonstrate the possibilities of this method as a way of studying the dynamic development of certain documentary flows. Considering the large amount of information, that is transmitted and consumed, to organize it, it is necessary to study certain document flows in dynamics. It is believed that the most appropriate method for such research is the method of bibliometric analysis, which allows, based on the analysis of quantitative indicators of document flows of a particular industry, to determine the inherent patterns and to modulate it. The main subject of study in bibliometric research is usually various publications of certain documentary flows, which are often grouped according to different characteristics, for example, to authors, journals, thematic columns, countries, etc.

The author studies the total quantitative component of publications in Documentary Science and a part of each segment in the total number of publications; language structure of the document flow; one of the criteria for analyzing the document flow of scientific periodicals in Documentary Science is a part of individual publications by years and coauthored. In addition, the parameter of the bibliometric analysis is the analysis of the documentary flow of scientific periodicals in Documentary Science according to the author's feature. Ukrainian-language publications predominate in the documentary flow of scientific periodicals on documentary studies.

Regarding the analysis of the documentary flow of scientific periodicals on document science on the basis of authorship, in the three analyzed years we find about 30 authors who have been published in the journal, six of which have more than one publication.

Using bibliometric analysis, we investigated the quantitative and qualitative structure of the document flow of scientific periodicals in document science in a professional scientific journal and identified features of the quantitative dynamics of publications for the period, linguistic and authorial components, thus demonstrating the possibilities of this method as a way to study the dynamic development of certain document flows. one of the effective means of information management of scientific activity.

Key words: Archival Science, bibliometric analysis, bibliometric, Library & Information Science, document flow, Documentary Science, quantitative analysis.

УДК 008(=161.2):070

К. В. Кислюк

**ОСОБЛИВОСТІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЙ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У
ВІЗУАЛЬНОМУ КОНТЕНТІ ПОПУЛЯРНИХ ТЕЛЕГРАМ-КАНАЛІВ**